

Lengyelország

A lengyel irodalomtörténetből hiányzik a magyarországihoz hasonló népi írók mozgalma. Feladatait a már két világháború között is fejlett lengyel társadalomtudományok vállalták magukra. Nagyon erős volt azonban a falusi tematikájú irodalom, az ún. „falusi hullám”. Ez az áramlat ma is erős oldala a lengyel irodalomnak. Olyan kiváló képviselői vannak, mint *Piętak*, *Ożóg*, *Czernik*, *Stachura*, *Pilot*, *Mysłiwski* és *Tadeusz Nowak*. Az elmúlt években megjelent műveivel (*A jak katem a jak królem będziesz* — Akár király akár bakó leszel; *Diabły* — Ördögök) Tadeusz Nowak lett ennek az írói csoportnak legelismertebb képviselője.

Különösen az *Ördögök* című könyve aratott nagy sikert. Egyes kritikusan a háború utáni legnagyobb prózaalkotás kitüntető jelzőjét ragasztották a mű elé.

A könyvnek maga az író a főhőse, egy vakocska öregasszony személyében. Maga az író alakított ki olyan belső látást, hogy a paraszti világot legérzékenyebb belső pontjáról tudja szemlélni és elemezni. De épp ez az adottsága és lehetősége helyezi őt egyidejűleg ennek a világnak határain túlra, és tünteti fel kívülállónak.

Más drámát írni, mint élni a drámát — közismert tétel. Azok, akik szellemi vagy testi fogyatékoságuknál (érzékenységüknél) fogva képtelenek a zárt közösség mindennapi, kollektív drámáját élni — kirekesztődnek, s egyéni drámájuk révén érzékenyebbek lesznek a világ hatásaira; kiszolgáltatottságuk egy „törvénytelen” világ megteremtésére kényszeríti őket.

Niewidka (Vakocska) Michałal kötött házassága révén érzékeny, belső energiáit a közösség javára tudja fordítani, jelentősen hozzájárul a falu életének megváltoztatásához, s ezáltal a közösség tiszteletét is kiváltja. A hasonló tulajdonságokkal rendelkező Kulaśka (Bicebóca) ellenben ördögök szövetségésévé, üldözött boszorkánnyá válik. Csupán a társadalomnak hasonlóképpen perifériájára szorult Baryta bandája veszi őt emberszámba, azáltal, hogy kihasználja boszorkány mivoltát. Kegyetlen, gyilkos „ördögök” ők, de Kulaśkával szembeni magatartásukkal a falu lakói is ördögökké válnak.

Nowak tudományos igénnyel dolgozza fel a Tátra vidéki szokásokat, babonákat, meséket, történeteket. Úgy építi biblikus hangú, ritmikus nyelvű regényébe, hogy nem sérti, hanem erősíti az írás gördülékenységét, a gondolatmenet egységét.

Nowak világa nem kizárólagosan lengyel. Az egyetemes népmesék halhatatlan hősei lépnek elének a regény olvasásakor. Betekintést nyerünk a Tátra vidéki lengyel falu 1945—48 közötti életébe is. Látjuk, mennyire nem ért itt véget a háború 1945-tel, mennyire nehezen tör be ide az új idők levegője. Hogy változás van és lesz, azt a 12 „apostol-diák” útra kelése jelzi. A külső változás nem mélyen, csak felszínesen hat. A változás, egy belső, ősi világ széthullása, anélkül, hogy az újnak alapjai lennének, átmenetileg megrázkódtatást jelent az egyén számára... Az idő mégis ezt parancsolja — a közösségért, s így az egyénért is.

A *Zycie Literackie* ez évi július 8-i száma Tadeusz Nowak új regényéből (*Nasi ojcowie* — Atyáink) közöl részletet. Az *Ördögök*éhez hasonló hangvételű, önéletrajzi jellegű írás, úgy tetszik, az ismertetett könyv közvetlen folytatása.

Edward *Stachura* alkatiilag elsősorban költő. Prózájának uralkodó jegyei is ezt mutatják. Az elmúlt esztendőkből megjelent prózaköteteit (*Cała jaskrawość* — Teljes tündöklés; *Szekierezada* — Szekerelárma) nem a cselekmény, hanem a nyelv, a hangulat, az érzelmek nyíltsága határozza meg.

A *Twórcość* melletti másik varsói irodalmi havilap, a *Miesięcznik Literacki* (Irodalmi Havilap) hasábjain kirajzolódik *Stachura* új könyve. Immár a tizedik folytatása jelent meg augusztusban a Minden költészet (*Wszystko jest poezją*) című írásának, amely az irodalmat és az átlagember mindennapjait kíséri meg összemérni. A verselemzés és a világirodalom nagyjainak észrevétlen bemutatása minden zökkenő nélkül simul át *Stachura* legszemélyesebb élményeibe, melyek a költészet legmaradandóbb részét képezik:

„Megyünk. A néma nő gesztikulál és mond valamit, de beszédét nem értem. Kibukó hangjaira azt mondják — artikulátlan. Arra gondoltam, mi lenne, ha lehetővé válna számára az artikulált beszéd, ha egyetlenegy mondatot kiejthetne (átlagos hosszúságút), azután pedig ismét megfosztanák az artikulált beszédétől, akkor, azt tudván, hogy csak egyetlenegy mondatot ejthet ki, milyen mondatot, tehát milyen mondatot hallanánk? Egy szörnyű káromkodást?

Híd a Wyźnicán. Traktorok szállítják a céklát vontatókon. A folyón, a part mentén, kacsák úszkálnak. Nevetünk, a néma és én. Égi és földi hangok. A hídról eldobott kavics a vízben csobban. Égi és vízi hangok. Búcsúzunk. A néma a hídon marad, én az annopoli déli útra fordulok. Tíz-egynéhány métert megtéve visszafordulok és intek és kiáltok a némának:

— Te vagy a legnagyobb költő!” — olvashatjuk a lap márciusi számában.

Míntha a Szekercelárma főhősének, Janek Praderának hangját hallanánk, aki a könyvbéli vándorlásaival, életével, sorsával is költészetet teremtett.

K. I.

Románia

A román irodalom könyvújdonságai közül két kötet hívja fel magára különösen a figyelmet, Marin Sorescu verseskönyve, a La Liliéci (Liliomfalván) és Petru Popescu regénye, a Sfirșit bahic (Tivórnás vég). Egyik szerző sem ismeretlen a magyar olvasó előtt, Marin Sorescu gyakran szerepel a magyar folyóiratokban, és Szemlér Ferenc fordításában kötete is megjelent az Európa Könyvkiadónál; Petru Popescu egyik regénye, a Csapda, ebben az évben Belia György fordításában került a könyvesboltokba. A két író együttes említése részben a véletlen műve — kötetek rövid időközrel egymás után jelentek meg —, részben pedig összehozza őket az alkalmiságon túlmutató urbánus szemléletük. Mindkét író, a maga módján, témában és világlátásban az urbánus irodalmat szorgalmazza és műveli.

Marin Sorescu költészete sajátos helyet tölt be a román lírában, groteszk, néha abszurdba hajló képeivel a racionalizmus hirdetője, és gyakorta emlegetik úgy is, mint az „antilíra” képviselőjét. Ez utóbbi annyiban illik a költőre, amennyiben racionalizmusa valóban nem fér össze az érzelmességgel. Ez a tulajdonsága igen erőteljesen megnyilatkozik új kötetében, melyben gyermekkorá falujából hozott emlékeit eleveníti fel, és általában rusztikus élményeinek ad költői kifejezést. Míntha most fedezné fel a falut és a falusi életet, de ez a felfedezés, az egykori jól ismert helyek viszontlátása és a vidék új élménye nem támaszt benne semmiféle nosztalgiaát az idillikus és patriarkális életmód után. Marin Sorescu a jelenségeknek csupán a sajátos színét és humoros oldalát érzékeli, és főként a különcködéseket, no meg a groteszket ragadja meg anekdotikus történeteiben.

A költői szándék világos: tudatosan költőietleníti azokat a lírai motívumokat, amelyekből a román népies és hagyományápoló költészet táplálkozott. Ezek a motívumok tulajdonképpen már sablonosakká váltak, még mielőtt Marin Sorescu tolla hegyére tűzte volna őket, azonban az is kétségtelen, hogy napjainkban sem vesztek ki teljesen a költői gyakorlatból. Korszerűsített változatuk, nosztalgiásan és az elidegenítő modern életforma elleni tiltakozásként még némi sikert is aratnak. Sorescu a román irodalom demitizálóinak, Caragiale, Topîrceanu — és az abszurd magános művelője, Urmuz — nyomdokain halad, amikor mítoszokat rombol és az urbánusok könyörtelen józanságával leszámol a falusi élet idillikus ábrázolásával.

Kötete ellentétes véleményeket váltott ki. Egyes kritikussai éppen a fentebb említett erények és törekvések alapján Marin Sorescu költői kiteljesedéséről írnak, mások ellenben úgy találják, hogy új versei csupán paródiák, és kizárólag az anek-